

Søren Kierkegaard (2015). *Mijn schrijverswerkzaamheid*, vertaling Michal van Zelm, verklarende noten Paul Cruysberghs. DAMON: Budel, 212 pp., € 27,90

De publicatie van *Mijn schrijverswerkzaamheid* betekent een nieuwe stap dichterbij de volledige Nederlandstalige ontsluiting van het intrigerende gedachtengoed van Søren Kierkegaard (1813-1855). Het boek is het meest recente deel in *Kierkegaard Werken*, een schitterende reeks die ongeveer een decennium geleden het levenslicht zag en ondertussen is uitgegroeid tot een van de opmerkelijkste uitgaven van vertaalde filosofische literatuur binnen ons taalgebied. De voorbije kwarteeuw hebben verschillende uitgevers lovenswaardige inspanningen geleverd om Nederlandstalige versies van belangrijke geschriften uit de geschiedenis van de westerse filosofie gepubliceerd te krijgen. Tal van filosofische grootheden zagen eindelijk hun hoofdwerken en hier en daar ook enkele van hun kleinere teksten, hetzij voor het eerst hetzij hernieuwd in het Nederlands verschijnen. In deze welgekomen inhaalbeweging op de Engels- of Franstalige literaire wereld werd het vertaaltzorgorgaan ook gericht op het werk van Denemarkens bekendste filosoof. Het is evenwel uitzonderlijk dat de initiatiefnemers van de *Kierkegaard Werken* dat niet deden op slechts enkele van Kierkegaards teksten, maar quasi zijn gehele oeuvre tot voorwerp van hun vertaalproject maakten.

De *Kierkegaard Werken* zijn een gezamenlijk initiatief van uitgeverij DAMON en eminente Kierkegaarddeskundigen uit België en Nederland die hun expertise samengebondeld hebben in de vzw Redactieraad Kierkegaard Werken. Samen besloten ze in te staan voor de realisering van een gedegen Nederlandstalige equivalent van de *Søren Kierkegaards Skrifter*. Die reeks is de nieuwste kritische Deense editie van Kierkegaards verzameld werk die er kwam na jarenlang uitmuntend redactiewerk door het Søren Kierkegaard Research Centre van de Universiteit van Kopenhagen. Voortaan geldt zij als de onvolprezen standaardeditie voor iedereen die Kierkegaard in de originele taal wenst te lezen en die bij die lectuur ook nood heeft aan kritisch begeleidend commentaar door topmensen binnen het Kierkegaardonderzoek. De samenstellers van de *Kierkegaard Werken* opteerden er voor om deze reeks als model en basis te nemen voor elke vertaalde titel die onder hun redactionele vleugels zou verschijnen.

Tot nu toe bestaan de *Kierkegaard Werken* uit elf boekdelen. Daaronder bekende, pseudonieme werken, zoals *Vrees en beven*, *De ziekte tot de dood*, *Het begrip angst* en *Stadia op de levensweg*, maar ook enkele minder gekende en indertijd door Kierkegaard zelf onder eigen naam gepubliceerde geschriften, zoals het cultuurkritische *Een literaire recensie* en de zuiver religieuze geschriften *Opbouwende toespraken* en *Wat de liefde doet*. Elk van die delen bevat behalve een uitstekende vertaling ook een uitgebreid apparaat aan verklarende noten, bijna volledig uit de Deense moederreeks overgenomen, en een nawoord waarin een medewerker van de Redactieraad overzichtelijk uitleg geeft over de ontstaansgeschiedenis, het belang en de receptie van de vertaalde tekst in kwestie.

Hoewel de *Kierkegaard Werken* met academische precisie zijn geredigeerd, mag men niet vermoeden dat onderzoekers de enige of voornaamste doelgroep zijn. Momenteel is er wereldwijd een heuse Kierkegaard-*revival* aan de gang en deze vindt zeker niet alleen plaats binnen de geslotenheid van academische vaktijdschriften of universitaire collegezalen. Hoe langer hoe meer wekt Kierkegaard ook de belangstelling op van tal van filosofische leken, niet in het minst van hen die bij hem te rade gaan voor antwoorden op enkele van de typische vragen waar men als modern individu mee kan te kampen hebben, zoals deze die verband houden met de in onze tijd en cultuur dikwijls als dwingend aangevoelde opdracht om een authentiek zelf te worden.

Het pas verschenen *Mijn schrijverswerkzaamheid* biedt drie kortere Kierkegaardteksten aan: het postuum gepubliceerde *Het gezichtspunt van mijn schrijverswerkzaamheid*, de in 1851 uitgegeven verkorte versie daarvan, *Over mijn schrijverswerkzaamheid*, en het eveneens na Kierkegaards dood uitgebrachte *De gewapende neutraliteit*. Enigszins afwijkend van wat hun Kopenhaagse collega's deden voor de Deense standaardeditie, heeft de Redactieraad die drie teksten in eenzelfde volume ondergebracht. De reden daarvan lijkt voor de hand liggend: elk van die teksten is sterk autobiografisch van aard, maar bovenal heeft Kierkegaard ze alle drie geschreven vanuit zijn door plichtsbefef ingegeven verlangen zichzelf als schrijver te begrijpen en te interpreteren en naar zijn lezers toe "eens en voor al zo direct, zo open en zo duidelijk mogelijk te verklaren wat wat is, wat [hij] als schrijver beweer[de] te zijn" (15).

Zeker voor de beginnende Kierkegaardlezer bieden deze drie zelfinterpretaties een boeiende inkijk op de wijze waarop de Deense denker de conditie van de moderne mens radicaal heeft doorgedacht en die tot de thematische kern van zijn schrijverschap heeft gemaakt. Zoals ook benadrukt door Richard Purkardhofer in het verhelderende nawoord van *Mijn schrijverswerkzaamheid*, interpreteerde Kierkegaard de moderne mens als een in essentie gespleten en van zichzelf vervreemd wezen, dat een gefragmenteerd en een zogenaamd 'esthetisch' leven leidt en dat bovendien zonder veel ruggensteun en in volle 'vertwijfeling' op zoek moet gaan naar een waarachtig zelf. In zijn tijd ging dit gepaard met wat hij de "ontzaglijke zinsbegoocheling" van "de christenheid" (29) noemde: de overtuiging waarin zijn tijdgenoten verkeerden wanneer ze beweerden christen te zijn, maar die volgens hem vals was omdat de daarmee corresponderende levens- en geloofshouding mijlenver verwijderd stond van het ware, evangelische 'christendom' zoals hij dat zelf idealiter trachtte te beleven, onder meer en vooral in zijn bestaan als schrijver.

De teksten in *Mijn schrijverswerkzaamheid* leren ons dat op het moment waarop Kierkegaard ze op papier zette, hij zichzelf retrospectief begreep als een door de 'Voorzienigheid' voorbestemd en gedragen 'religieus schrijver'. Zijn gehele literaire productie, waarvan de veelvoudigheid een van de meest in het oog springende kenmerken is, vatte hij toen op als een dialectisch middel dat altijd maar één enkel doel heeft willen dienen: zijn lezers 'aandachtig' maken voor hun valse zelfconceptie. Door trouw te zijn geweest aan Socrates, die hij steevast "mijn leraar" (44) noemde, en door diens maieutiek te hebben toegepast in de methodologische gedaanten van 'pseudonimiteit' en 'indirecte mededeling', heeft hij steeds zijn lezers ertoe willen brengen waarachtig mens te worden. Voor Kierkegaard betekende dat laatste niets anders dan 'religieus' of waarachtig 'christen' worden, of nauwkeuriger: 'enkeling' worden die los van en tegen de 'menigte' en het 'publiek' in recht tegenover God komt te staan en die in zijn praktisch-ethische handelen onvoorwaardelijk blijkt geeft van christelijke 'naastenliefde'.

Menig lezer van Kierkegaard meent dat de autobiografische teksten in *Mijn schrijverswerkzaamheid* de door Kierkegaard zelf overhandigde sleutel zijn tot het begrijpen van zijn totale oeuvre. De nadrukkelijkheid waarmee Kierkegaard er verklaringen in geeft voor de 'dupliciteit' in zijn schrijverschap en de uitvoerigheid waarmee hij erin uitweidt over de verhouding tussen zijn 'esthetische' en zijn 'religieuze productiviteit', en ook over zijn 'positie' van de zogenaamde 'gewapende neutraliteit' of over zijn 'tactiek' als christelijk schrijver, kunnen de enigszins perplexer lezer in de verleiding brengen deze teksten aan te wenden als de enige betrouwbare en historisch correcte voorstellingen waarmee men de complexiteit van dat oeuvre in alle helderheid en eenvoud ontrafeld hoopt te zien én volgens dewelke men elk boek daarin behoort te lezen. Dat het plausibeler lijkt Kierkegaards schrijvers-autobiografische uitleg anders te interpreteren, daarop wordt gewezen in het nawoord van *Mijn schrijverswerkzaamheid*. Daarin stelt Purkardhofer dat Kierkegaard zijn schrijversleven als een "thanatografie" (172) presenteert:

Kierkegaard geeft er geen noodzakelijk waarheidsgetrouwe weergave van dat leven noch van de oorspronkelijke intenties van zijn schrijverschap; hij doet er aan identiteitsvorming en zelfconstitutie en dit door aan zijn persoonlijke leven een betekenis te geven vanuit het enige mogelijke standpunt waardoor die betekenis en dus ook die zelfidentiteit volledig kan worden bepaald, namelijk vanuit het gezichtspunt van de overledene.

Met deze interpretatie reikt Purkarthofer een interessante en vernieuwende visie aan op de wijze waarop we de teksten in *Mijn schrijverswerkzaamheid* kunnen lezen. Gecombineerd met de voortreffelijke vertaling door Micha van Zelm en met de verhelderende verklarende eindnoten verzorgd door Paul Cruysberghs, zorgt zijn visie ervoor dat dit meest recente deel van de *Kierkegaard Werken* er opnieuw één is waarmee op een kwalitatief hoogstaande manier een gemis binnen het Nederlandse taalgebied is opgevuld wat filosofische vertalingen betreft.

Kjell Bleys
Universiteit Gent